

О. О. Євтушевська,
к. е. н., доцент, доцент кафедри цифрових технологій фінансових операцій,
Одеська національна академія харчових технологій
ORCID ID: 0000-0003-4869-5123

Н. В. Лагодієнко,
д. е. н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту,
Миколаївський національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0001-6201-1555

Л. В. Іванченкова,
д. е. н., професор, завідувач кафедри цифрових технологій фінансових операцій,
Одеська національна академія харчових технологій
ORCID ID: 0000-0002-8402-4637

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.4.32

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

О. Yevtushevska,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Digital Technologies
of Financial Operations, Odessa National Academy of Food Technologies
N. Lagodiienko,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Accounting and Auditing, Mykolaiv National Agrarian University
L. Ivanchenkova,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Digital Technologies
of Financial Operations, Odessa National Academy of Food Technologies

TAX POLICY AS A COMPONENT OF STATE TAX MANAGEMENT

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів податкової політики та її ролі в системі державного податкового менеджменту в сучасних умовах. У статті досліджено теоретичні основи функціонування системи державного податкового менеджменту в Україні. Предметом теорії податкового менеджменту є загальні закономірності виникнення, функціонування і розвитку управління процесом оподаткування, його сутність, особливості суб'єктів та об'єктів управлінської діяльності у вказаній сфері, а також особливості податкових механізмів управлінського впливу. Показано, що податковий менеджмент на практиці реалізується через елементи, що виступають відносно самостійними комплексами податкових заходів, а саме: організація управління податковим процесом; податкове прогнозування та планування; податкове регулювання; податковий контроль. Ці елементи в сукупності забезпечують своєчасне податкове виконання державою своїх функцій.

Доводиться теза, що пріоритетним завданням держави є управління оподаткуванням із застосування всіх принципів і методів податкового менеджменту, на основі економічно обгрунтованого податкового адміністрування і регулювання економікою. Значимість державного податкового менеджменту для ефективного розвитку вітчизняної ринкової економіки обумовлюється тим, що управління податковими процесами здійснюється різними рівнями, внаслідок чого виникає потреба в регулюванні системи зв'язків і відносин у всіх ланках і на всіх рівнях. Організація податкового менеджменту — це сукупність координаційних дій і рішень суб'єктів управління, що забезпечують функціонування податкового процесу і досягнення намічених цілей та завдань податкового планування, регулювання і контролю.

Узагальнено підходи до визначення сутності податкової політики, обгрунтовано її роль у державному регулюванні економіки. Податкова політика визначається ступенем впливу держави на соціально-економічні процеси і змінюється під впливом інтеграційних процесів, що відбува-

ються у світогосподарських зв'язках. За допомогою податкового регулювання держава повинна створювати необхідні умови для прискорення накопичення капіталу в найбільш перспективних з точки зору науково-технічного прогресу галузях, а також у малорентабельних, але соціально необхідних сферах виробництва.

The aim of the article is to study the theoretical aspects of tax policy and its role in the system of state tax management in modern conditions. The article examines the theoretical foundations of the state tax management system in Ukraine. The subject of the theory of tax management is the general laws of origin, functioning and development of tax management, its essence, features of subjects and objects of management in this area, as well as features of tax mechanisms of management influence. It is shown that tax management in practice is implemented through elements that are relatively independent sets of tax measures, namely: the organization of tax management; tax forecasting and planning; tax regulation; tax control. Together, these elements ensure the timely tax performance of the state's functions.

It is argued that the priority of the state is the management of taxation using all the principles and methods of tax management, based on economically sound tax administration and economic regulation. The importance of state tax management for the effective development of the domestic market economy is due to the fact that the management of tax processes is carried out at different levels, resulting in the need to regulate the system of relations at all levels and at all levels. The organization of tax management is a set of coordination actions and decisions of management entities that ensure the functioning of the tax process and achieve the goals and objectives of tax planning, regulation and control.

Approaches to determining the essence of tax policy are generalized, its role in state regulation of the economy is substantiated. Tax policy is determined by the degree of influence of the state on socio-economic processes and changes under the influence of integration processes taking place in world economic relations. With the help of tax regulation, the state must create the necessary conditions to accelerate the accumulation of capital in the most promising in terms of scientific and technological progress, as well as in unprofitable but socially necessary areas of production.

Ключові слова: податки, податкова політика, податковий менеджмент, державне регулювання, фінансова політика.

Key words: taxes, tax policy, tax management, state regulation, financial policy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ В ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Регулювання нових економічних відносин потребує гнучкої податкової політики, яка дала б змогу оптимально щодо конкретних умов пов'язувати інтереси держави з інтересами товаровиробників та рядових платників податків. Перехід до ринкової економіки вимагає взаємозв'язки формування фінансів у частині державних доходів і податкової політики, а це потребує змін структури управління. Важливим напрямом покращення економічної ситуації в Україні є впровадження ефективної системи управління податковими потоками, як на рівні окремого підприємства, так і на державному рівні, за для реалізації збільшення надходжень до бюджету держави, та оптимізації податкових платежів підприємств. Недооцінка податкового менеджменту як системи управління податковим процесом може негативно впливати на економічну ситуацію у країні. Недостатність теоретичного підґрунтя в податковому менеджменті, створює проблемні ситуації в ефективності його використання на практиці. Необхідність

централізованої системи управління державними доходами і податковою політикою зберігається в ринковій економіці, бо це є однією із головних умов подолання кризових явищ. Важливу, постійно зростаючу роль податкового менеджменту в системі управління фінансами також неможливо не помітити в процесі ускладнення податкових систем і економічних зв'язків під впливом процесів глобалізації, де вона набуває чи не найпершої важливості.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням податкової політики та державного податкового менеджменту присвячено праці багатьох вітчизняних науковців. Значний внесок у розвиток досліджень стосовно проблем державного податкового менеджменту зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: В.Л. Андрущенко, В.В. Буряковський, О.Д. Василик, Т.І. Єфіменко, Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, А.Я. Кізіма, І.Л. Луїна, П.В. Мельник, В.М. Опарін, А.М. Соколовська, Д.Г. Чернік, Т.Ф. Юткіна та інші.

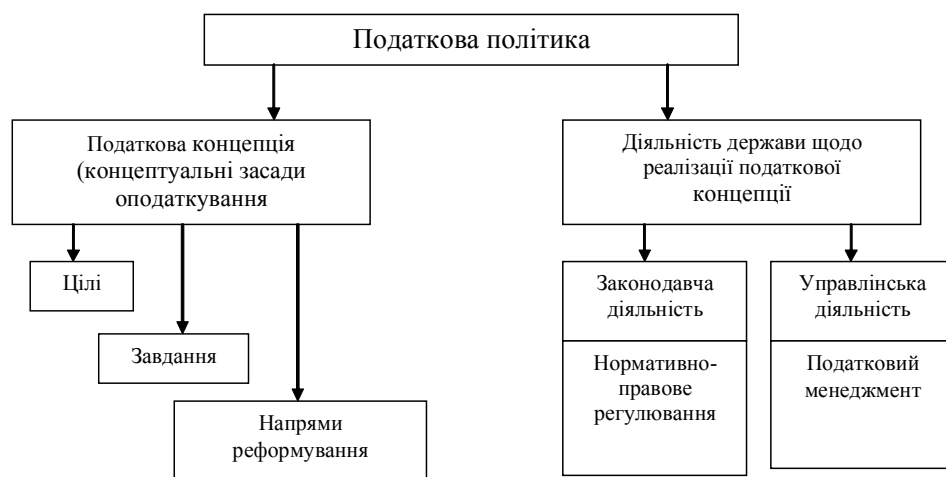

Рис. 1. Структура податкової політики держави

Джерело: [3].

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — дослідження теоретичних аспектів податкової політики та її ролі в системі державного податкового менеджменту в сучасних умовах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Соціально-економічний розвиток будь-якої держави є результатом дії багатьох чинників: політична, соціальна стабільність, розширене виробництво та реалізація товарів та послуг, природне багатство. Але варто відзначити, що політику розвитку держава втілює саме з використанням визначених інструментів державного регулювання економіки в рамках обраної фінансової політики. Важливою складовою фінансової політики держави та одним з важливих інструментів регулювання економіки за ринкових умов господарювання є податкова політика.

Питання розвитку податкової політики на сьогодні відносяться до найактуальніших в економічному та соціальному житті України. Це зумовлено новими явищами в економіці України, її спрямуванням на перехід до ринкових відносин, де управління господарчими процесами вимагає активного використання інструментів фінансового механізму, які включають податки.

Враховуючи загальносвітову тенденцію гармонізації податкових систем різних країн, потенційну можливість інтеграції України у світову економічну спільноту і необхідність залучення іноземного капіталу, питання вдосконалення податкового законодавства згідно з принципами, прийнятими в країнах з ринковою економікою, повинні опрацьовуватися вже сьогодні.

Податкова політика повинна забезпечити вирішення двоєдиного завдання. З одного боку, це встановлення оптимальних податків, які не стримуватимуть розвиток підприємництва, а з іншого — забезпечення надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних потреб. Тому головним завданням податкової політики є встановлення балансу між двома чинниками, якими визначається потреба в податках: необхідністю фінансового забезпечення виконання державою притаманних їй функцій та вирішенням соціально-економічних завдань [1].

Дієвим і чи не найважливішим інструментом регулювання економіки країни є її фіскальна політика, базисом якої є державний податковий менеджмент. Ефективність податкового менеджменту полягає не стільки в постійному та безперервному забезпеченні дохідної частини бюджету, скільки у формуванні вектора руху економіки країни через стимулювання конкурентоспроможності як окремих галузей національної економіки, так і конкретних регіонів чи країни в цілому, через відповідні податкові важелі та механізми [2].

Державний податковий менеджмент у цілому і ухвалення податкових рішень зокрема здійснюються в межах встановленого податкового процесу та його елементів (податкового права, системи оподаткування, податкової політики, податкового механізму). З процесуальних позицій державний податковий менеджмент забезпечує організацію податкового процесу, державне податкове планування (прогнозування), державне податкове регулювання та державний податковий контроль.

Фіскальна політика має багато протиріч, з одного боку, потрібно вилучати фінансові ресурси у формі податків, а з іншого — не допустити зниження їх ділової активності та падіння купівельної спроможності. Адже підвищення ставок податків, розширення бази знижує пропозицію на ринку праці, капіталу і знижує заощадження, тоді як зменшення податків сприяє економічному зростанню і зниженню темпів інфляції, оскільки стимулювання виробництва призводить до вироблення податкових товарів, що покриватимуть грошову масу.

Вихідним пунктом будь-якої управлінської діяльності та передумовою її ефективності є визначення мети управління. Невірне цілепокладання, якщо мета нереальна, помилкова або незаконна, може зруйнувати систему управління. Мета податкового менеджменту полягає у забезпеченні ефективної реалізації завдань податкової політики. Основним завданням податкової політики, відповідно до чинного законодавства, є створення в Україні стабільної і ефективної податкової системи, яка б забезпечила достатній обсяг надходжень платежів до бюджетів усіх рівнів, ефективне функціонування економіки держави, справедливий підхід до оподаткування всіх категорій платників податків, а також створення

Рис. 2. Податковий менеджмент як процес ухвалення управлінського рішення

умов для подальшої інтеграції України у світове співтовариство. Така мета означає, що податковий менеджмент є складовою державної податкової політики, специфічним механізмом її реалізації [3].

Веремчук Д.В. пропонує таке визначення сутності податкової політики з урахуванням тенденцій глобалізації економічних систем і посилення інтеграційних процесів у світі. Податкова політика держави — це сукупність правових, економічних і організаційних заходів держави у сфері оподаткування щодо регулювання податкових відносин, які направлені на забезпечення надходжень податків до централізованих фондів грошових ресурсів держави й стимулювання економічного зростання за допомогою податкової системи. Вона визначається ступенем впливу держави на соціально-економічні процеси і змінюється під впливом інтеграційних процесів, що відбуваються у світогосподарських зв'язках. Врахування останнього фактора обумовлено тим, що важливою ланкою процесу економічної інтеграції, особливо на сучасному етапі його розвитку, стало зближення національних податкових систем. Так, досвід європейських країн у формуванні і реалізації податкової політики має велике значення для України, особливо з огляду на те, що вона прагне до набуття повного членства в європейських організаціях. Заходи держави у сфері податків визначаються цілями і завданнями податкової політики, які обумовлені соціально-економічним устроєм суспільства, соціальними групами, що знаходяться при владі, стратегічними цілями, що визначають розвиток національної економіки, і міжнародними зобов'язаннями у сфері державних фінансів [4].

Податкова політика є частиною загальної економічної політики держави. Для ефективного регулювання економіки уряд має застосовувати гнучкий механізм впливу на економічні процеси. Це зумовлює існування різних типів і варіацій економічної політики, що мають на меті максимізацію ефективності управління. Відповідно й податковій політиці притаманні варіативність і

типологізація, що робить цей вид економічної політики гнучким і адаптованим до умов, які постійно змінюються.

Загалом, податкову політику прийнято поділяти на два типи: дискреційну й недискреційну. Застосування того чи іншого типу податкової політики залежить від стану економіки. Для уряду важливо не лише правильно обрати напрям податкової політики залежно від умов, у яких функціонує економіка, а й правильно спрогнозувати наслідки змін у оподаткуванні. Так, оподаткування — це інструмент не лише акумуляції бюджетних надходжень, а й регулювання економіки, тому його мають використовувати на підставі виважених управлінських рішень. Податкова політика при цьому повинна мати чітку стратегію розвитку, систему цілей, підкорених соціально-економічним пріоритетам розвитку держави [5].

Побудова ефективної системи оподаткування на всіх рівнях є основним і пріоритетним завданням державного регулювання економіки. З огляду на це, практичне застосування податкового менеджменту в системі податкового адміністрування набуває особливої значущості. Ефективна система управління податковими процесами за ринкових умов обумовлює можливість виживання і розвитку суб'єктів господарювання на умовах самофінансування і самоокупності. Податковий менеджмент слугує основою формування механізму економічного зростання, збільшення валового внутрішнього продукту, національного доходу.

На державному рівні розроблені і схвалені "Пріоритетні напрями податкової політики на 2022—2023 рр.", які ґрунтуються на положеннях "Програми діяльності КМУ", "Цілей сталого розвитку України", "Програми співпраці з Міжнародним валютним фондом та іншими міжнародними організаціями, а також на "Засадах Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом". Основними напрямками податкової політики є зниження податкового тягаря, зміна структури податкових надходжень, яких можна досягти за рахунок по-

будови економічно обґрунтованого державного податкового менеджменту, що базується на чіткій державній податковій стратегії.

Управління в теорії менеджменту, з одного боку, пов'язане з реалізацією основних його функцій, зокрема планування, регулювання, аналізу та контролю, а з іншого — трактується як особливий вид діяльності, спрямований на ухвалення управлінського рішення (рис. 2) [6].

Податковий менеджмент як особливий науково-практичний процес, спрямований на забезпечення передбаченого законом режиму функціонування податкового механізму, являє собою місткий та багатогранний за змістом, метою та умовами організації процес. Багатогранність податкового менеджменту обумовлюється декількома причинами: складністю його об'єкта управління, орієнтацією на реалізацію багатьох функцій управління, багаторівневістю та різноаспектними системами управління податковим процесом як на конкретному підприємстві, так і в країні в цілому.

Структуру податкового менеджменту можна охарактеризувати за такими рівнями:

1. Державний податковий менеджмент (макрорівень) — система державного управління оподаткуванням, спрямована на визначення концептуальних засад оподаткування, їх законодавче закріплення, розробку податкової політики, здійснення податкового регулювання економіки і соціальних процесів у державі. Суб'єктами державного податкового менеджменту є: Президент України, органи законодавчої та виконавчої влади, недержавні організації, які беруть участь в управлінні податковими відносинами.

2. Податковий менеджмент контролюючих органів (метарівень) як:

а) процес управління адмініструванням податків, зборів, інших обов'язкових платежів, контролем за їх своєчасним нарахуванням, сплатою, наданням необхідної податкової звітності, стягненням податкового боргу;

б) організація роботи та управління органами, що забезпечують адміністрування податків, зборів, обов'язкових платежів. Суб'єктами податкового менеджменту контролюючих органів є органи ДФС, органи Пенсійного фонду, органи фондів загальнообов'язкового соціального страхування, органи не фінансового профілю, що виконують лише окремі функції, пов'язані з податковою діяльністю.

3. Корпоративний податковий менеджмент (мікрорівень) — як складова фінансового менеджменту, що передбачає розробку управлінських рішень, спрямованих на формування і підвищення ефективності фінансового потенціалу підприємства, регулювання його взаємовідносин із державою в процесі перерозподілу доходів і наповнення держбюджету. Корпоративний податковий менеджмент не зводиться до абсолютної мінімізації податкових платежів, а передбачає вибір найбільш ефективного варіанту їх сплати при альтернативних напрямках господарської діяльності.

4. Персональний податковий менеджмент (нанорівень) — складова управління особистими доходами громадян із врахуванням чинної системи оподаткування, сплата податків та ефективне вкладення коштів [7].

Як будь-яка організаційна структура, податковий менеджмент базується на певних організаційних принципах, серед яких можна відокремити такі:

- 1) взаємозв'язок із загальною системою управління економікою і фінансами;
- 2) комплексний і стратегічний характер прийнятих управлінських податкових рішень;
- 3) динамізм податкового управління;
- 4) багатоваріантність підходів і управлінських рішень;
- 5) врахування фактора ризику при ухваленні рішень.

Стратегічний податковий менеджмент націлений на пошук та реалізацію нових механізмів щодо активізації і нагромадження податкових надходжень; зниження податкового навантаження, маючи на меті визначення економічно оптимального й соціально справедливого рівня оподаткування, достатнього як для реалізації державних функцій, так і для стимулювання інвестиційної діяльності й покращення податкової конкуренції, зниження податкового боргу.

На основі податкового менеджменту Курносовим О.В. сформовано стратегічні напрями розвитку механізмів державної податкової політики у регіоні, зокрема податкове стимулювання: розвитку вторинного і третинного секторів економіки регіону, формування "точок зростання", індустріальних парків, розвитку соціального підприємництва, організації місцевих громад, інвестиційної та інноваційної діяльності; введення регіонального інвестиційного податкового кредиту з податків, які формують доходи місцевих бюджетів; надання права регіонам управління елементами рентної плати за спеціальне використання води; за спеціальне використання лісових ресурсів; плати за використання інших природних ресурсів; встановлення коригувальних коефіцієнтів зборів, які враховують регіональні особливості та регіональних пільг; протидія міграції недобросовісних платників податків, ухилення від оподаткування шляхом: встановлення заборони на зняття з обліку в податковому органі до закінчення податкового періоду і сплати податків; збільшення податкових санкцій за порушення законодавства про податки і збори; впровадження в систему управління оподаткуванням оцінювання результативності управління податковим потенціалом регіону та соціально-економічної результативності державної податкової політики [8].

Налагоджене, ефективне функціонування податкового менеджменту в Україні дозволить вирішити низку питань котрі ставит перед собою держава на шляху до реалізації завдань соціально-економічної політики та інтеграції України у світове співтовариство, оскільки покращення у сфері справляння податків невпинно призведуть до збільшення податкових надходжень до бюджету. А податковий менеджмент в цьому випадку виступає в ролі основного механізму регулювання економічних відносин між суб'єктами та державою.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі податковий менеджмент має ряд пріоритетних особливостей. Зокрема, він повністю орієнтується на кон'юнктуру ринку та залежно від ринкової ситуації встановлює взаємовідносини між державою та платниками податків. Також податковий менеджмент оперативно адаптується до економічних та політичних змін. Тому сьогодні можна вважати, що подат-

ковий менеджмент з наукового погляду обґрунтовує необхідність у використанні засобів і методів управлінської діяльності у роботі податківців та робить їх менеджерами у сфері оподаткування. Кожна система управління, в тому числі й державний податковий менеджмент, включає дві взаємопов'язані складові — об'єкт і суб'єкт управління. Взаємодія суб'єкта й об'єкта податкового менеджменту здійснюється через постановку стратегічних і тактичних цілей. Досягнення цих цілей є індикатором ефективності податкового менеджменту. Найважливішою стратегічною ціллю є акумуляування податкових надходжень для реалізації державою покладених на неї функцій. Тактичні цілі обираються в межах визначеної стратегії, так само як і завдання, податкові методи та прийоми реалізації стратегічних цілей. Враховуючи ці особливості, можна стверджувати про важливе значення державного податкового менеджменту для стабілізації економічної ситуації в Україні.

Література:

1. Городецька Т.Е. та ін. Державні фінанси в системі механізмів і чинників фінансової стабільності: монографія. Харків: Харківський інститут фінансів КНТЕУ, 2018. 175 с.
2. Шекета Є.Ю. Ефективний державний податковий менеджмент як запорука сталого розвитку економіки. БІЗНЕС ІНФОРМ. 2020. № 6. С. 56—61.
3. Воронкова О.М. Теоретичні засади податкового менеджменту. Вісник економічної науки України. 2011. №2. С. 25—29.
4. Веремчук Д.В. Сутність податкової політики та її роль у державному регулюванні економіки. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". Суми, 2010. Вип. 28. С. 37—45.
5. Скоринін А.П. Варіативність і типологізація податкової політики як інструмент регулювання національної економіки. Держава та регіони. Серія: "Економіка та підприємництво". 2016. № 2 (89). С. 11—16.
6. Бечко П.К., Бечко В.П., Лиса Н.В., Пташник С.А. Податковий менеджмент у системі податкового адміністрування. Економіка та держава. 2021. № 11. С. 79—83. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.11.79.
7. Савчук В.А. Теоретичні засади організації адміністрування податків. Ефективна економіка. 2013. №3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1852> (дата звернення: 11.01.2022).
8. Курносов О.В. Удосконалення механізмів державної податкової політики в Україні.: дис.... канд. наук з держ. управ.: 25.00.02. Миколаїв, 2018. 262 с.
3. Voronkova, O.M. (2011), "Theoretical principles of tax management", Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy, vol. 2, pp. 25—29.
4. Veremchuk, D.V., (2010), "The essence of tax policy and its role in state regulation of the economy", Problemy i perspektivy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy: zb. nauk. prats', Derzhavnyy vyschyj navchal'nyy zaklad "Ukrains'ka akademiia bankivskoi spravy Natsional'noho banku Ukrainy", Sumy, vol. 28, pp. 37—45.
5. Skorynin, A. P. (2016), "Variability and typology of tax policy as a tool for regulating the national economy", Derzhava ta rehiony. Ser. "Ekonomika ta pidpriemnytstvo", vol. 2 (89), pp. 11—16.
6. Bechko, P.K., Bechko, V.P., Lysa, N.V., and Ptashnyk, S.A. (2021), "Tax management in the system of tax administration", Ekonomika ta derzhava, vol. 11, pp. 79—83.
7. Savchuk, V.A. (2013), "Theoretical principles of tax administration". Efektyvna ekonomika, [Online], vol. 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1852> (Accessed 11 January 2022).
8. Kurnosov, O.V. (2018), "Improving the mechanisms of state tax policy in Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Mechanisms of public administration, Black Sea National University Named After Petra Mogili, Mykolaiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2022 р.

АГРОСВІТ

www.agrosvit.info

Передплатний індекс: 23847

АГРОСВІТ

Науково-практичний журнал

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

References:

1. Gorodetska, T.E., Garkavenko, K.V., Dakhnova, O.Ye., Matrosova, L.M., Pienska, I.O., and Yaremenko, V.G. (2018), Derzhavni finansy v systemi mekhanizmv i chynnykv finansovoi stabilnosti [Public finance in the system of mechanisms and factors of financial stability], Kharkivskiy instytut finansiv KNTEU, Kharkiv, Ukraine.
2. Sheketa, Ye.Yu. (2020), "Effective state tax management as a guarantee of sustainable economic development", BIZNES-INFORM, vol. 6, pp. 56—61.